

Josep Puig i Arnaus, un homenot terrassenc a l'exili

El seu *Dietari* al centre d'internament d'Agde, fet entre maig i agost de 1939, apropa a la vida, la trajectòria compromesa i les tensions viscudes al 'camp dels catalans'

Text: **Joan Alcaraz**

Difícilment podrem donar mai per enllestida la tasca de recuperació de la nostra memòria històrica, però els darrers anys s'estan fent passes significatives en aquest sentit. Des de Terrassa, dues de les entitats que s'hi dediquen són la Fundació Torre del Palau i la Fundació Privada Arxiu Tobella. Ambdues han coeditat un volum escrit per l'historiador Josep Puy dedicat a la memòria de Josep Puig i Arnaus, un dels egarencs més significats del període republicà. Es tracta del llibre titulat *Josep Puig i Arnaus. Aproximació biogràfica. Dietari d'Agde, 1939. Testimoni i compromís d'un terrassenc a l'exili*.

Josep Puig i Arnaus (Terrassa, 1901 – Tolosa de Llenguadoc, 1987) havia nascut en el si d'una família vinculada a Ullastrell per part del pare i coneixia bé la vida del camp i en concret de la vinya. Va formar part, a partir del 1924, d'un seguit d'àmbits relatius al món del teatre, de la música, de l'esperanto, de les editorials, del periodisme –va ser redactor en cap del diari local de tendència progressista *L'Acció*– i de la militància a Esquerra Republicana de Catalunya. La seva etapa com a director de la Caixa d'Estalvis de Terrassa, durant la Guerra Civil, va ser especialment remarcable, en uns anys en què faria mans i mànigues per protegir els estalvis de la gent amb pocs recursos econòmics.

Testimoni de l'internament a Agde, el 1939

Un cop a l'exili a França, l'any 1939, Puig i Arnaus va ingressar al camp de concentració de Sant Cebrià, al Rosselló i, després, va ser dut al camp d'Agde (al departament de l'Hérault, a Occitània), conegut com *el camp dels catalans* per l'origen de la major part dels homes que hi estaven internats. Allà va escriure-hi un dietari, entre el maig i l'agost de 1939,

que explica de forma directa la quotidianitat d'aquell centre d'internament, on els reclusos eren majoritàriament propers a Esquerra Republicana de Catalunya, Estat Català i la Unió de Rabassaires.

“La presència de la nostra terra –escriu Puig i Arnaus al *Dietari*– està encèsament amb nosaltres. Els més refractaris la desitgen perquè l'enyoren. Els més eixerits la troben millor que cap de les que hi hagin per tot el món. Els més insensibles

s'emocionen per la força del seu record..." Més enllà de les estretors viscudes, al dietari també analitza el mateix exili i n'assenyala les inconsistències personals i ideològiques, els conflictes i desconfiances entre exiliats, que en part ja venien d'abans d'haver d'abandonar el país.

El poeta i escriptor Agustí Bartra, vinculat a Terrassa, que també va estar reclòs en aquell centre, va definir Agde com "una petita Catalunya fora de Catalunya". El recinte va tenir una vida curta, i el setembre del mateix 1939 ja s'estava tancant. El 29 de novembre Puig i Arnaus va ser traslladat al camp de Bram (al departament de l'Aude), on hi va estar encara no quinze dies, gràcies a un contracte de treball per fer de pagès a Sant Andreu de Ròcalonga, al districte de Narbona, que li va permetre la sortida desitjada. El juny del 1940, amb el territori francès envaït pels alemanys, el camp va acollir refugiats de diferents països, inclosos jueus. A finals del 1944, ja amb França alliberada, es va tancar definitivament.

Des de la residència habitual que fixaria, durant força anys, a la ciutat occitana de Tolosa de Llenguadoc, Arnaus es va desplaçar sovint al Principat d'Andorra a finals dels anys 40 i durant la dècada posterior. També faria estades a la vila de Foix, Perpinyà, Basilea i París, amb finalitats polítiques, comercials i financeres.

A l'exili, l'homenot egarenc seguiria molt vinculat a Esquerra Republicana. Va assistir al congrés del partit a l'exili que es va celebrar a Tolosa el juny del 1945, i dos anys més tard va ser nomenat vicepresident d'Esquerra al Departament de l'Aude.

A la capital del Llenguadoc va treballar d'advocat malgrat no tenir la titulació. També es relacionaria amb alguns dels escriptors exiliats, singularment el també terrassenc Ferran Ca-

Una doble recerca de l'historiador Josep Puy

El llibre que recupera la memòria de Josep Puig i Arnaus és una doble recerca del prolífic historiador Josep Puy i Juanico que, d'una banda, ha fet una aproximació biogràfica al personatge i que, de l'altra, n'ha editat el *Dietari* que va escriure al camp d'Agde, complementant-lo amb notes explicatives sobre persones, llocs i fets que hi surten esmentats. Puy aporta en el llibre un annex amb el llistat de terrassencs en el camp d'Agde el 1939, i que sumen més d'un centenar. En paraules de Salvador Cardús, prologuista de l'obra, el *Dietari* d'Agde "ens aproxima de manera feaent a les convulsions prèvies –i en part potser culpables– de la derrota republicana". I per a Josep Puy, "l'aproximació biogràfica esdevé un just reconeixement a l'obstinació i empenedoria d'un personatge que reclama tota mena d'elogis i una justa difusió de les seves activitats i ferm compromís amb la ciutat i amb el país".

nyameres, així com amb el reconegut periodista i advocat Josep Maria Lladó, fundador, a Niça, de la revista *Per Catalunya*, batec del món de l'exili a França, i en la qual va col·laborar.

A sobre, imatge de l'any 1941 a Draguignan (departament de Var) on Josep Puig i Arnaus convisqué amb la família Palet, amb la qual tenia relació des del temps de la República. A la dreta, a sota, Josep Puig i Arnaus a Tolosa de Llenguadoc, a finals de l'any 1949.

Fotos: Col·lecció Dionísia Puig.

Excursió amb la família Armengol al llac de Sant Ferriol, als peus de la Muntanya Negra (departament de l'Alta Garona), l'any 1942.
Foto: Col·lecció Mercè Armengol Julià.

Les visites a la llibreria l'Àmfora i a la Caixa d'Estalvis

Quan passava uns quants dies a Terrassa sovintejava les visites a la llibreria l'Àmfora de la plaça Vella, on treballava la seva filla *Nissia*. Aquest establiment, que va restar obert de l'any 1963 al 1989, era l'única llibreria a la ciutat especialitzada en llibres, publicacions i música en català. També li agradava anar a la seu de la Caixa d'Estalvis terrassenca que havia dirigit, el rastre de la qual es perd avui en un destacat banc de matriu basca.

Josep Puig Arnaus va tenir una cultura molt notòria. Amb el pas dels anys, va reunir una nodrida biblioteca sobre història, literatura i filosofia de diferents èpoques, corrents i països. Una part significativa dels seus llibres van ser lliurats a l'Arxiu Tobella. Els darrers anys de la seva vida va patir –a partir del 1973– un infart cerebral, que li deixaria importants seqüeles.

Entre la ràbia i l'esperança

Els llibres de memòria històrica provoquen habitualment en qui els llegeix un doble sentiment: de ràbia i, segons com, d'impotència pels efectes de la sinistra dolenteria humana, tan associada al feixisme, el militarisme, el totalitarisme i la reacció. Alhora, però, també provoquen esperança per l'horitzó ple d'humanisme que, gràcies a la generositat i el talent de les persones dignes, es vol per al conjunt de la Humanitat. Ho

reflecteix una lectura analítica del llibre dedicat a Josep Puig i Arnaus com també ho fan les lúcides i valuoses pàgines del petit volum *Cartes des dels camps de concentració* (1972), de Pere Vives i Clavé –un altre internat a Agde–, adreçades, precisament, al seu amic Agustí Bartra.

A voltes, els vençuts tenen alguna sort, però no sempre: Puig i Arnaus viuria un exili francès i occità, amb viatges freqüents i estades a Terrassa, i Bartra, un llarg exili mexicà, amb recalada final a la ciutat vallesana. Pere Vives, en canvi, trobaria la mort en un dels camps d'extermini més tristament famosos, el de Mauthausen (Àustria), el dia 30 d'octubre del 1941, per efecte d'una injecció de benzina al cor. El mal sempre pot fer que el destí acabi finalment en tragèdia, o que, rebel, es transmuti en esperança i comporti, en tots els casos, dignitat.

Joan Alcaraz és periodista